Lietas Nr. C27187711
Lietas arhīva Nr. SKC-0040/2017
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Augstākā tiesa
SPRIEDUMS
Rīgā 2017.gada 30.augustā

Augstākā tiesa šādā sastāvā:
tiesnese referente Zane Pētersone,
tiesnesis Intars Bisters,
tiesnese Anda Briede

izskatīja rakstveida procesā civillietu /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ prasībā pret Latvijas valsti Tieslietu ministrijas personā par kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ kasācijas sūdzību un Latvijas valsts Tieslietu ministrijas personā kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 12.marta spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ 2011.gada 11.maijā cēluši Rīgas pilsētas Centra rajona tiesā prasību pret Latvijas valsti Latvijas Republikas Ministru kabineta personā par kaitējuma atlīdzības piedziņu, kurā lūgts piedzīt no valsts 138 803 latus kā kompensāciju par prasītājiem nodarīto kaitējumu.

Prasībā norādīti šādi apstākļi.

[1.1] Prasītāji lieto dzīvokli Nr. 8 /adrese/. Īres līgums noslēgts 1992.gada 26.augustā ar /pers. E/, kura mirusi /miršanas datums/. /pers. D/ ir /pers. E/ meita, /pers. B/ un /pers. C/ – mazdēli.

[1.2] Valsts prasītājiem nodarījusi kaitējumu ar ēkas prettiesisku atsavināšanu, pārdodot ēku /adrese/, izsolē, nevis nododot to privatizācijai. Privatizācijas gadījumā prasītājiem kā īrnieces ģimenes locekļiem kopā un katram atsevišķi būtu bijušas tiesības privatizēt īrēto dzīvokli. Tādējādi ir aizskartas prasītāju īpašumtiesības, proti, tiesības iegūt savā īpašumā valsts īpašumu privatizācijas procesā.

[1.3] Ēkas prettiesiskā atsavināšana norisinājās tādējādi, ka Finanšu ministrija 1994.gada 6.jūlijā izdeva rīkojumu Nr. 231, kurā Valsts saimniecības departamentam atbilstoši Ministru kabineta 1994.gada 11.janvāra noteikumiem Nr. 32 „Par valsts nekustamā īpašuma reģistrāciju un izmantošanu līdz īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatās" uzdots pārņemt no Rīgas pilsētas domes nekustamo īpašumu /adrese/, kas sastāv no divām ēkām – lit. 1 un lit. 2, un reģistrēt to uz valsts vārda Finanšu ministrijas personā. Saskaņā ar šo rīkojumu zemesgrāmatā uz valsts vārda nekustamais īpašums – divas ēkas (lit. 1., lit. 2) un zemesgabals 1 068 m^2 platībā – reģistrēts 1994.gada 7.novembrī, bet atsevišķs nekustamais īpašums – ēka lit. 1 un zeme 675 m^2 platībā – reģistrēts 1998.gada 10.martā.

[1.3.1] Ministru kabinets 1996.gada 10.aprīlī izdeva rīkojumu Nr. 120 „Par valsts akciju sabiedrību „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra"", kuras pārvaldīšanā pārņemts īpašums /adrese/.

Valsts akciju sabiedrības (turpmāk – VAS) „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra" valde 1997.gada 14.oktobrī pieņēma lēmumu Nr. 612 „Par dzīvojamās ēkas statusa maiņu", mainot valsts dzīvojamās ēkas /adrese/, (lit. 1) statusu (galveno lietošanas veidu) uz administratīvo ēku. Lēmums pamatots ar to, ka ēkā ir četri dzīvokļi, kas aizņem 1/6 daļu no kopējās platības. Nosakot ēku par administratīvo ēku, tika ievērota tolaik spēkā esošā ar Ministru padomes komunālās saimniecības Valsts komitejas priekšsēdētāja 1961.gada 11.jūlija pavēli Nr. 185 apstiprinātā instrukcija.

Valsts Zemes dienests 1998.gada 2.februārī ierakstīja ar ēkas statusa maiņu saistītās izmaiņas tehniskās inventarizācijas lietā, no dzīvojamās mājas tā pārklasificēta par administratīvo ēku.

[1.3.2] Savukārt ēka /adrese/, (lit. 2) 1998.gada 1.oktobrī nodota Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas valdījumā privatizācijas procesa veikšanai saskaņā ar Ministru kabineta 1998.gada 14.jūlija rīkojumu Nr. 366 „Par valsts dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai".

[1.3.3] Ministru kabinets 1999.gada 6.oktobrī izdeva rīkojumu Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā", ar kuru atļāva VAS „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra" pārdot izsolē nekustamo īpašumu, kas reģistrēts uz valsts vārda Finanšu ministrijas personā, tostarp administratīvo ēku /adrese/, (lit.1) ar zemes gabalu 675 m^2. Rīkojums balstīts uz VAS „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra" 1997.gada 14.oktobra lēmuma Nr. 612 „Par dzīvojamās ēkas statusa maiņu" no dzīvojamās ēkas uz administratīvo ēku. Līdz ar to Ministru kabinets uz ēku /adrese/, neattiecināja likumu „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju", bet to nodeva pārdošanai izsolē.

[1.3.4] Pamatojoties uz 2001.gada 11.maija izsoles rezultātiem, starp VAS „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra" un izsoles uzvarētāju AS „Parex banka" 2001.gada 25.maijā noslēgts pirkuma līgums. Latvijas valsts īpašuma tiesības izbeigtas ar Rīgas pilsētas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneša 2001.gada 27.jūnija lēmumu.

[1.4] Prasītāji 2007.gada 5.janvārī vērsās Tiesībsarga birojā ar iesniegumu par Ministru kabineta 1999.gada 6.oktobra rīkojuma Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā" daļā par ēkas lit. 1 nodošanu pārdošanai izsolē neatbilstību likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 74.panta pirmajai, trešajai un ceturtajai daļai un pārejas noteikumu 2. un 3.punktam.

2008.gada 29.februārī saņemts Tiesībsarga atzinums, kurā konstatēti pamattiesību pārkāpumi, taču Ministru kabinets atzinumu neņēma vērā un ignorēja piedāvājumu izvērtēt iespēju izmaksāt prasītājiem kompensāciju.

[1.5] Likums „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" stājās spēkā 1995.gada 25.jūlijā. Šī likuma 1.pantā noteikts, ka par valsts daudzdzīvokļu dzīvojamo māju atzīstama valstij piederoša ēka, kurā saskaņā ar mājas inventarizācijas plānu ir vairāk nekā viens dzīvoklis. Šā likuma izpratnē ēka /adrese/, ir dzīvojamā ēka, jo tajā atrodas četri dzīvokļi, kas veido 1/6 daļu no ēkas platības.

Līdz 1997.gada 14.oktobrim ēkai /adrese/, (lit. 1) bija valsts dzīvojamās mājas statuss, un tā bija jānodod privatizācijai dzīvokļu īrniekiem vai viņu ģimenes locekļiem atbilstoši likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 13.panta pirmajai daļai. To nedarot, valsts pārkāpa prasītāju tiesības uz dzīvokļa Nr. /adrese/, privatizāciju.

[1.6] Prasītāju ieskatā lietā ir piemērojams Satversmes tiesas 2002.gada 11.novembra spriedums lietā Nr. 2002-10-04, jo Ministru kabineta

1999.gada 6.oktobra rīkojuma Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā" tiesiskā daba ir līdzīga Satversmes tiesā apstrīdētajam rīkojumam: abos gadījumos lemts par dzīvojamās mājas atsavināšanu citādi, kā nododot privatizācijai, neņemot vērā faktu, ka ēkā bija dzīvokļi.

[1.7] Tiesības uz īpašumu ir personas pamattiesības, kuras aizsargā Satversmes 105.pants un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pirmā protokola 1.pants. Ir pieļauta nevienlīdzīga pieeja, salīdzinot ar personām, kurām bija tiesības privatizēt dzīvokļus, un ir pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantā un Satversmes 91.pantā noteiktais diskriminācijas aizliegums.

[1.8] Prasītāji nodarīto kaitējumu novērtē 138 803 latu apmērā, kas atbilst dzīvokļa tirgus vērtībai prasības celšanas brīdī.

[1.9] Tā kā Ministru kabineta rīkojums par valsts nekustamā īpašuma pārdošanu izsolē kā administratīvais akts nav apstrīdams, atlīdzība ar valsts rīcības rezultātā nodarīto kaitējumu pieprasāma Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

[1.10] Prasība pamatota ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantu un pirmā protokola 1.pantu, Satversmes 1., 91.pantu, 92.panta trešo teikumu, 105.pantu, Civillikuma 1635., 1895., 1759., 1760.pantu, Valsts pārvaldes iekārtas likuma 55.panta trešo daļu, likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 1.pantu, 6.panta 1.punktu, 7., 8.pantu, 13.panta pirmo, otro un trešo daļu, 29.panta pirmās daļas 1.punktu un otro daļu, 31., 74.pantu, likuma „Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta pirmo daļu.

[2] Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneses 2011.gada 22.jūnija lēmumu ierosināta civillieta, kā atbildētājas Latvijas valsts pārstāvi nosakot Latvijas Republikas Tieslietu ministriju.

[3] Atbildētāja Latvijas valsts Tieslietu ministrijas personā iesniegusi rakstveida paskaidrojumus, norādot, ka prasību neatzīst.

[4] Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2013.gada 11.marta spriedumu /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ prasība noraidīta.

[5] Par minēto spriedumu prasītāji /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ iesnieguši apelācijas sūdzību, pārsūdzot spriedumu pilnā apjomā.

[6] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 12.marta spriedumu /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ prasība apmierināta daļēji.

Tiesa nosprieda piedzīt no Latvijas valsts Tieslietu ministrijas personā /pers. B/, /pers. D/ un /pers. C/ labā solidāri kaitējuma atlīdzību sakarā ar pamattiesību aizskārumu 58 310,56 *euro*, izmaksājot šo summu no valsts budžeta līdzekļiem. No Latvijas valsts Tieslietu ministrijas personā /pers. B/ labā piedzīti tiesāšanās izdevumi 3 845,76 *euro*, izmaksājot šo summu no valsts budžeta līdzekļiem.

Spriedums pamatots ar turpmāk norādītajiem motīviem.

[6.1] Lietā nav strīda par prasības pieteikumā norādītajiem ēkas /adrese/, (lit. 1) atsavināšanas procesa faktiem.

[6.2] Tāpat nav strīda un pierādījumi lietā apliecina, ka, pamatojoties uz 1992.gada 27.augustā noslēgto dzīvojamās telpas īres līgumu, /pers. E/ lietošanā bija nodots dzīvoklis Nr. 8, kurā kā īrnieces ģimenes locekļi bija ievietoti prasītāji – īrnieces meita /pers. D/ un mazdēli /pers. B/ un /pers. C/. 2003.gada 30.jūlijā /pers. E/ mirusi.

Kļūdains ir pirmās instances tiesas viedoklis, ka tiesības privatizēt izīrēto dzīvokli bija tikai dzīvokļa īrniecei, jo prasītāji nav apstiprinājušies mantošanas tiesībās uz /pers. E/ atstāto mantojumu.

Saskaņā ar tiesību doktrīnā atzīto, īres tiesībām ir personisks raksturs un tās mantojuma masā neietilpst. Likuma „Par dzīvojamo telpu īri" 14.pantā noteikts, ka īrnieka nāves gadījumā [..] pilngadīgs ģimenes loceklis, ja tam piekrīt pārējie pilngadīgie ģimenes locekļi, ir tiesīgs prasīt dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanu ar viņu iepriekšējā īrnieka vietā, nemainot iepriekšējā īres līguma nosacījumus.

Likuma „Par dzīvojamo telpu īri" 10.panta otrajā daļā noteikts, ka īrnieka ģimenes locekļiem ir tādas pašas tiesības un pienākumi kā īrniekam. Arī likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 13.pants dzīvokļa privatizācijas procesā piešķir vienādas subjektīvās tiesības īrniekam un viņa ģimenes locekļiem, par kādiem likuma „Par dzīvojamo telpu īri" 9., 10.panta izpratnē atzīstami prasītāji.

[6.3] Nav pareizs pirmās instances tiesas secinājums, ka prasītāji nav pierādījuši savu gribas izteikumu privatizēt izīrēto dzīvokli.

Apelācijas instances tiesā ir iesniegti rakstveida pierādījumi, kas apstiprina faktu, ka Centrālajai dzīvojamo māju privatizācijas komisijai tika iesniegts iesniegums par ēkā /adrese/, (lit.1) esošā dzīvokļa Nr. 8 privatizāciju. Minētais izriet no Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūras 2008.gada 17.oktobra vēstuļu satura un VAS „Privatizācijas aģentūra" 2010.gada 1.marta vēstules.

[6.4] Pamatots ir Tieslietu ministrijas viedoklis, ka prasības pieteikumā ietvertie iebildumi pret valsts rīcību, pieņemot Ministru kabineta 1999.gada 6.oktobra rīkojumu Nr. 466, izriet no administratīvi procesuālajām attiecībām starp valsti un personām, tādējādi ir konstatējama prasītāju vēlme prasīt kaitējuma atlīdzinājumu saistībā ar valsts veiktu rīcību publisko tiesību jomā. Vispārējās jurisdikcijas tiesa nav tiesīga vērtēt Ministru kabineta izdotā tiesību akta tiesiskumu, līdz ar to šāda jautājuma izskatīšana nav pakļauta vispārējās jurisdikcijas tiesai.

Atzīstot, ka pirmās instances tiesa prasības pieteikumu pieņēmusi kļūdaini, jo tas bija iesniedzams administratīvajā rajona tiesā, apelācijas instances tiesa ņem vērā atziņas, kas izteiktas Augstākās tiesas Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumos, ka personas tiesību uz pieeju tiesai nodrošināšana ir būtiskāka tiesiska vērtība par precīzu kompetences sadalījuma ievērošanu starp dažādām tiesām.

Tāpēc, ja vispārējās jurisdikcijas tiesa 2011.gada 22.jūnijā ir pieņēmusi prasības pieteikumu un izskatījusi lietu pēc būtības, arī apelācijas instancē tā ir izskatāma pēc būtības, ievērojot procesuālās ekonomijas principu un personas tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā saprātīgā termiņā.

[6.5] Var piekrist Tieslietu ministrijai, ka valsts pārstāvībai šajā lietā atbilstošāka būtu cita ministrija (iespējams, Ekonomikas). Taču valsts interešu pārstāvībai Tieslietu ministrijas nosaukšana konkrētajā gadījumā var tikt atzīta par adekvātu izvēli, jo tā ir tieši saistīta ar tiesvedības procesa norises jautājumiem, līdz ar to tai nevarētu rasties grūtības izvērtēt jautājumu par prasītāju tiesību aizskārumu. Apstāklis, ka privatizācijas procesu uzraudzība ietilpst Ekonomikas ministrijas kompetencē, nevar radīt ne valsts, ne arī Tieslietu ministrijas tiesību aizskārumu, jo Valsts pārvaldes iekārtas likums, reglamentējot sadarbību valsts pārvaldē, 55.panta trešajā daļā ir noteicis, ka iestāde var ierosināt citai iestādei sniegt tai atzinumu jautājumā, kas ietilpst atzinuma sniedzējas iestādes kompetencē.

[6.6] Prasība pamatota ar apstākli, ka prasītāji nevarēja realizēt tiesības privatizēt īrēto dzīvokli tā iemesla dēļ, ka VAS „Valsts nekustamo īpašumu aģentūra" savulaik mainīja ēkas juridisko statusu, kā rezultātā Ministru Kabinets 1999.gada 6.oktobrī izdeva rīkojumu Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā".

Pamatots ir prasītāju viedoklis, ka Satversmes tiesas 2002.gada 11.novembra spriedumā lietā Nr. 2002-10-04 ietvertās atziņas attiecas uz identisku tiesisko situāciju un ir piemērojamas izskatāmajā lietā.

Arī Latvijas Republikas Tiesībsargs 2008.gada 29.februāra atzinumā secinājis, ka šajā gadījumā ir jāievēro minētais Satversmes tiesas spriedums. Tiesībsargs uzskatījis, ka Ministru kabineta 1999.gada 6.oktobra rīkojuma Nr. 466 tiesiskā daba ir līdzīga Satversmes tiesā apstrīdētajam rīkojumam. Abos gadījumos tika lemts par dzīvojamās mājas atsavināšanu citādi, kā nododot to privatizācijai, pamatojoties uz apstākli, ka ēkai noteikts administratīvās ēkas statuss. Abos gadījumos vērā netika ņemts fakts, ka ēkā atbilstoši inventarizācijas plānam bija četri dzīvokļi. Atzinuma secinājumu daļā Tiesībsargs konstatējis iesniedzēja tiesību uz īpašumu aizskārumu un vienlīdzības principa neievērošanu.

Minētajā spriedumā Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normām valsts rīcību, nosakot visas ēkas statusu atbilstoši ēkas galvenajam lietošanas veidam un nenododot privatizācijai ēkā esošos dzīvokļus, uz kuriem attiecas likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" regulējums.

Šī sprieduma galvenais secinājums ir tāds, ka, ja valstij piederošā ēkā ir vairāk nekā viens dzīvoklis, tad, neskatoties uz to, kāds statuss ir noteikts

ēkai, tas ir nodotams privatizācijai atbilstoši likumam „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju". Vienīgā augstāka juridiska spēka tiesību norma, kas noteica, kas ir dzīvojamā māja privatizācijas procesā, ir Privatizācijas likuma 1.panta 1.punkts. Ja ēkā pamatā ir nedzīvojamās telpas (administratīvā ēka), bet ir vismaz viens dzīvoklis, un ja valsts nevēlas nodot šīs telpas privatizācijai atbilstoši likumam „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju", bet vēlas paturēt savā īpašumā (vai atsavināt citā veidā, kā šajā gadījumā), tas ir iespējams, nosakot ēkas dalītu lietošanu. Proti, šādā ēkā esošie dzīvokļi ir nodotami privatizācijai atbilstoši likumam „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju", bet attiecībā uz nedzīvojamām telpām valstij ir iespēja noteikt tām administratīvās ēkas statusu un nenodot tās privatizācijai. Ja valstij būtu tiesības ar rīcības brīvības lēmumu noteikt, ka ēka ir administratīvā ēka, ja tās galvenais lietošanas veids (virs 50%) nav dzīvojamās platības, tas būtu pretrunā ar privatizācijas procesa un likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" mērķi.

Satversmes tiesa 2002.gada 11.novembra spriedumā skaidri norādījusi, ka likumdevēja mērķis bijis pakļaut privatizācijai ikvienu izīrētu dzīvokli.

Izskatāmajā lietā nav strīda, ka ēkā /adrese/, (lit. 1) bija četri dzīvokļi, kas aizņēma 1/6 daļu no kopējās platības.

[6.7] Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments 2011.gada 24.janvāra spriedumā lietā Nr. SKA?49/2011, balstoties arī uz minēto Satversmes tiesas spriedumu, atzinis, ka likums „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" pamatā reglamentē (tostarp garantē) tieši īrnieku tiesības privatizēt savus īrētos dzīvokļus. Pēc administratīvā procesa sakarā ar nedzīvojamo telpu privatizāciju mājā uzsākšanas, mainot mājas statusu un attiecīgi iesniedzot zemesgrāmatā dokumentus par mājas statusa maiņu, iestāde nevar izbeigt tās tiesības, kuras piešķir likums „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju".

Minētais Satversmes tiesas spriedums piemērots arī citos spriedumus, kurus taisījušas dažādu instanču administratīvās tiesas.

[6.8] Līdz ar to šajā gadījumā nav izšķirošas nozīmes apstāklim, ka VAS „Valsts nekustamo īpašumu aģentūra" 1997.gada 14.oktobra lēmums Nr. 612 „Par dzīvojamās ēkas statusa maiņu" un Ministru kabineta 1999.gada 6.oktobra rīkojums Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā" nav atcelts un joprojām ir spēkā.

Prasība ir celta tieši par Satversmes 105.pantā un 91.pantā noteikto pamattiesību pārkāpumu. Satversmes 92.pants paredz, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Satversmes tiesas 2001.gada 5.decembra spriedumā lietā Nr. 2001-07-0103 noteikts, ka šī norma ietver vispārēju garantiju – ja valsts ir pārkāpusi indivīda tiesības, tam ir tiesības uz atlīdzību. Satversmes tiesa arī noteikusi, ka, tāpat kā jebkura cilvēktiesību norma, arī Satversmes 92.panta trešajā teikumā ietvertā tiesību norma ir piemērojama tieši un nepastarpināti un tās konkretizēšanai nav nepieciešams īpašs likums.

Turklāt prasība pamatota arī ar Civillikuma 1635.pantu, saskaņā ar kura pirmo daļu katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.

[6.9] Lietā ir pamats atzīt, ka valsts nenodeva prasītājiem privatizācijai dzīvokli, uz kura privatizāciju viņiem bija likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" noteiktās subjektīvās tiesības, un līdz ar to ir pamats konstatēt valsts prettiesisku rīcību.

No ierakstiem Rīgas pilsētas zemesgrāmatas nodalījumā ir redzams, ka valsts īpašuma atsavināšana nav bijusi pamatota ar leģitīmām valsts interesēm, bet darījums noticis atsevišķu komersantu interesēs.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, interpretējot Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.pantā ietvertās tiesības uz īpašumu, ir atzinusi, ka to saturā ietilpst arī „cerības uz īpašumu", pie kurām ir pieskaitāmas arī prasītāju publiskās subjektīvās tiesības privatizēt īrēto dzīvokli, jo privatizācija ir darbību kopums, kuru rezultātā valsts vai pašvaldību daudzdzīvokļu mājās esošos dzīvokļus iegūst īpašumā fiziskās un juridiskās personas.

Konstatējot, ka valsts ar savu rīcību ir pārkāpusi likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 13.panta pirmo punktu, ir atzīstams prasītāju Satversmes 105.pantā noteikto tiesību uz īpašumu pārkāpums jeb prettiesiska rīcība kā viens no zaudējumu atlīdzības pienākuma priekšnoteikumiem.

[6.10] Nav pamatots prasītāju viedoklis, ka vienlaikus lietā būtu konstatējams arī Satversmes 91.pantā ietvertā vienlīdzības principa pārkāpums. Vispārzināms ir fakts, ka iespēja privatizēt īrētos dzīvokļus nepastāvēja daudziem īrniekiem, tostarp tiem, kuri lietoja dzīvokļus denacionalizācijai pakļautās ēkās, turklāt valstī nebija noteikts kompensācijas mehānisms šādu īrnieku tiesību uz īpašumu aizsardzībai.

[6.11] Civillikuma 1895.pantā noteikts, ka visas saistību tiesības, kuras nav noteikti izņemtas no noilguma ietekmes un kuru izlietošanai nav likumā noteikti īsāki termiņi, izbeidzas, ja tiesīgā persona tās neizlieto desmit gadu laikā.

Atbildētāja uzskata, ka termiņa tecējums prasības celšanai ir skaitāms no brīža, kad Ministru kabinets pieņēma 1999.gada 6.oktobra rīkojumu Nr. 466, turpretim prasītāji norāda, ka termiņa tecējums skaitāms no 2001.gada 27.jūnija, kad ar Rīgas pilsētas zemesgrāmatu nodaļas tiesneša lēmumu izbeigtas Latvijas valsts īpašuma tiesības uz izsolē atsavināto īpašumu un tās nostiprinātas ieguvējai AS „Parekss banka".

Konkrētajā gadījumā prasības noilgums nav konstatējams, jo prasības noilguma termiņa tecējums sākas ar to dienu, kad radušās tiesības uz prasību. Tiesības uz prasību rodas ar to dienu, kad persona uzzinājusi vai tai vajadzēja uzzināt par tiesību aizskārumu. Civillikuma 1902.pants noteic, ka tiesības izlietošana, ceļot prasību tiesā vai griežoties pie šķīrējtiesas, pārtrauc noilgumu, pie kam jau notecējušais laiks vairs nav ieskaitāms un sāk tecēt jauns noilguma termiņš.

Noilguma termiņa tecējumu pārtrauca prasītāju vēršanās Satversmes tiesā, kura 2007.gada 26.aprīlī un 2007.gada 15.novembrī pieņēma lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu sakarā ar prasītāju iesniegto sūdzību, jo apstrīdētais tiesību akts ir administratīvais akts un prasījums šobrīd nav piekritīgs Satversmes tiesai. Turklāt no lietas materiāliem redzams, ka prasītāji ir vairākkārtīgi mēģinājuši panākt lietas ierosināšanu Satversmes tiesā, šajā sakarā vērsušies ar iesniegumiem dažādās Saeimas frakcijās, komisijās, Valsts prezidenta kancelejā, taču visur saņēmuši atteikumu.

[6.12] Vērtējot piedzenamās kompensācijas apmēru, jāievēro Civillikuma 5.pants, saskaņā ar kuru, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem.

Prasītāji kaitējuma atlīdzības apmēru pamatojuši ar dzīvokļa tirgus vērtību prasības celšanas brīdī. Šāds kritērijs neatbilst Civillikuma 1792.pantam, saskaņā ar kuru, ja zaudējumu atlīdzības prasījums izriet nevis no līgumiskas saistības pārkāpuma, bet no darbības, kas pati par sevi bijusi prettiesīga, tad zaudējuma vērtējums samērojams ar priekšmeta vērtību zaudējuma nodarīšanas laikā.

Ņemot vērā minēto, ir pamats samērot prasītājiem nodarīto tiesību aizskārumu ar īpašumā neiegūtā dzīvokļa patieso vērtību 2001.gadā, kad valsts nenodeva prasītājiem privatizācijai dzīvokli, uz kura privatizāciju viņiem bija likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" noteiktās subjektīvās tiesības, bet atsavināja ēku AS „Parekss banka".

Saskaņā SIA „Eiroeksperts" 2014.gada 21.februāra nekustamā īpašuma – dzīvokļa īpašuma Nr. 8 /adrese/, novērtējumu uz 2001.gadu dzīvokļa iespējamā tirgus vērtība 2001.gada vasarā varēja būt robežās no 65 000 *euro* līdz 75 000 *euro*. Par pamatu prasības apmierināšanai vērā ņemama novērtējuma vidējā summa 70 000 *euro*.

Vienlaikus no piedzenamās summas atrēķināmi tie izdevumi, kas prasītājiem būtu bijuši gadījumā, ja viņiem būtu bijusi iespēja dzīvokli privatizēt. Ņemot vērā dzīvokļa platību 147 m^2, privatizācijai būtu nepieciešami 294 privatizācijas sertifikāti (2 sertifikāti par 1 m^2), katrs 28 latu vērtībā, 8 232 latu jeb 11 689,44 *euro* kopējā vērtībā.

Līdz ar to kaitējuma atlīdzības summa sakarā ar pamattiesību aizskārumu veido 58 310,56 *euro*. Šādā apmērā kaitējuma atlīdzinājums ir samērīga atlīdzība par nodarīto kaitējumu, kas atbilst abu pušu interesēm un iespējām, bet prasības pieteikumā norādītā summa neatbilst valsts iespējām un iedzīvotāju dzīves līmenim, jo kaitējumu var atlīdzināt ar mazākiem līdzekļiem, nepieļaujot nepamatotas iedzīvošanās iespēju.

[7] Par minēto spriedumu atbildētāja Latvijas valsts Tieslietu ministrijas personā iesniegusi kasācijas sūdzību, pārsūdzot spriedumu daļā, ar kuru prasība apmierināta, un norādot šādus argumentus.

[7.1] Tiesa kļūdaini iztulkojusi Civillikuma 1902.pantu, kas noteic, ka tiesības izlietošana, ceļot prasību tiesā vai griežoties pie šķīrējtiesas, pārtrauc noilgumu, pie kam jau notecējušais laiks vairs nav ieskaitāms un sāk tecēt jauns noilguma termiņš, kā arī nav piemērojusi Civillikuma 1895.pantu, kuru bija jāpiemēro.

[7.1.1] Tiesa, aprobežojoties tikai ar tiesību normas gramatisko iztulkošanas metodi tiesību normas jēgas noskaidrošanā, kļūdaini secināja, ka noilguma termiņa tecējums tiek pārtraukts gadījumā, ja persona vēršas Satversmes tiesā, tas ir, jebkurā tiesā. Šāds tiesību normas iztulkojums ir nepamatots un neatbilst tiesību normas mērķim. Proti, norma iztulkojama tādā veidā, ka noilgumu pārtrauc vēršanās tikai tajā tiesā, kuras kompetencē ir konkrētās prasības (strīda) izskatīšana.

Kopš 2004.gada 1.februāra, kad stājās spēkā Administratīvā procesa likums, Satversmes tiesai nav kompetences civiltiesisku un administratīvi tiesisku strīdu izšķiršanā.

[7.1.2] Prasītāji prasību pret valsti cēluši 12 gadus pēc tam, kad Ministru kabinets 1999.gada 6.oktobrī pieņēma rīkojumu Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā". Konkrētajā gadījumā ir jāpiemēro Civillikuma 1895.pantā noteiktais absolūtais noilguma 10 gadu termiņš jebkuru saistību tiesību, kuras nav noteikti izņemtas no noilguma ietekmes un kuru izlietošanai nav likumā noteikti īsāki termiņi, izbeigšanai.

No pirmās instances tiesas sēdē prasītāju sniegtajiem paskaidrojumiem izriet, ka jau 1999.gadā prasītāji bija informēti par faktu, ka ēka /adrese/, netiks nodota privatizācijai. Gan prasītāju, gan tiesas ieskatā pamats kaitējuma atlīdzības prasībai ir Ministru kabineta rīkojuma izdošana, kas, savukārt, nozīmē, ka noilguma termiņa sākuma brīdis ir 1999.gada 6.oktobris. Tiesai bija jānoraida prasība sakarā ar noilguma iestāšanos.

[7.2] Tiesa pārkāpusi savas kompetences robežas, izskatot lietu, kas nav pakļauta izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā, proti, pārkāpusi likuma „Par tiesu varu" 5. un 7.pantā noteikto kompetenci.

[7.2.1] Saskaņā ar Civilprocesa likuma 1., 23.pantu, likuma „Par tiesu varu" 5.pantu Civilprocesuālā kārtībā tiesa izskata civiltiesiskus strīdus, tas ir, tādus strīdus, kas radušies no civiltiesiska rakstura aizskārumiem. Prasītāju prasības pieteikumā ietvertie iebildumi pret valsts rīcību, Ministru kabinetam pieņemot 1999.gada 6.oktobra rīkojumu, izriet no administratīvi tiesiskajām attiecībām starp valsti no vienas puses un privātpersonām no otras puses. Tādējādi ir konstatējama prasītāju vēlme prasīt kaitējuma atlīdzinājumu saistībā ar valsts veiktu rīcību publisko tiesību jomā.

Atbilstoši likuma „Par tiesu varu" 7.pantu pirmajai daļai administratīvajās lietās tiesa veic kontroli pār izpildvaras darbību, kas attiecas uz konkrētu publiski tiesisku attiecību (administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības) tiesiskumu un pamatotību, kā arī noskaidro personas publiski tiesiskos pienākumus vai tiesības.

Arī Administratīvā procesa likumā noteikts, ka šī likuma būtība ir procesuāli reglamentēt administratīvi tiesiskas attiecības starp valsti no vienas puses un personu no otras puses. Šī likuma 92.pants paredz personai tiesības prasīt atbilstošu atlīdzinājumu par kaitējumu, kas tai nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību.

Ievērojot minēto, vispārējās jurisdikcijas tiesa nav tiesīga vērtēt Ministru kabineta izdotā tiesību akta tiesiskumu, un šāda jautājuma izskatīšana nav pakļauta vispārējās jurisdikcijas tiesai. Tā kā šāda Ministru kabineta rīkojuma prettiesiskums nav konstatēts noteiktā procesuālā kārtībā, šobrīd prasības kārtībā šāds jautājums nav izlemjams, jo tiesa nav tiesīga pārkāpt tai noteiktās pilnvaras lemt tikai par tās kompetencē esošām lietām.

[7.2.2] Nav pamatota tiesas atsaukšanās uz Augstākās tiesas Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumos pausto atziņu, ka personas tiesību uz pieeju tiesai nodrošināšana ir būtiskāka tiesiska vērtība par precīzu kompetences sadalījuma ievērošanu starp dažādām tiesām.

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu" 50.panta piekto daļu Augstākās tiesas priekšsēdētājs sasauc Augstākās tiesas departamentu priekšsēdētāju sēdes, kurās izšķir tiesneša vai tiesas iesniegtu jautājumu par lietas pakļautību. Minētajās sēdēs tiek izšķirti jautājumi par kādas konkrētas lietas pakļautību, vērtējot tieši šīs lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus. Augstākās tiesas Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumos paustās atziņas nav tieši piemērojamas, izskatot citu lietu, un tiesības izšķirt jautājumu par lietas pakļautību ir nodotas Augstākās tiesas departamentu priekšsēdētāju ekskluzīvā kompetencē, tādu tiesību nav kādai citai tiesu instancei vai institūcijai.

[7.2.3] Apelācijas instances tiesa, patvaļīgi izlemjot jautājumu par lietas pakļautību, ir pārkāpusi arī likuma „Par tiesu varu" 18.pantā nostiprināto likumības principu un tiesiskuma principu.

Tiesu kompetences norobežošana un lietu vispārīgās pakļautības noteikšana ir likumdevēja kompetence, kas realizēta, pieņemot procesuālos likumus, nosakot tajos gan tiesas kompetencē ietilpstošo jautājumu loku, gan termiņus, gan attiecīgajā procesā izskatāmo lietu izskatīšanas īpatnības un pamatprincipus. Kompetences sadalījuma ievērošana ir svarīga tiesiskās stabilitātes un vienlīdzības principa nodrošināšanā. Atzīstot, ka apelācijas instances tiesa ir tiesīga izšķirt jautājumu par konkrētās lietas pakļautību, tiek akceptēts tas, ka persona, nokavējot pieteikuma iesniegšanas termiņu administratīvajā tiesā, var vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā, attaisnojot tādu rīcību ar to, ka personai nedrīkst liegt tiesības uz pieeju tiesai.

[7.3] Apelācijas instances tiesa nepamatoti piemērojusi Latvijas Republikas Satversmes 92.pantu, kā arī Civillikuma 1635.pantu, kā arī pārkāpusi Civilprocesa likuma 97.panta pirmo daļu.

[7.3.1] Vispārīgi īrnieka tiesības privatizēt īrēto dzīvokli varētu tikt atzītas par tādām ekonomiskām interesēm, kas ietilpst Satversmes 105.panta tvērumā. Tomēr, paredzot likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 13.pantā īrnieka subjektīvās tiesības privatizēt īrēto dzīvokli, netiek uzlikts tiesisks pienākums tās realizēt. Lai konstatētu prasītāju Satversmes 105.pantā noteikto pamattiesību aizskārumu, kas tieši izriet no valsts prettiesiskās rīcības, jākonstatē pašu prasītāju vēlme privatizēt īrēto dzīvokli.

[7.3.2] Saskaņā ar Civilprocesa likuma 93.panta pirmajā daļā noteikto pierādīšanas pienākumu, izskatot lietu par kaitējuma atlīdzības piedziņu, prasītājiem ir jāpierāda tie fakti, uz kuriem tie pamato savus prasījumus un jāpierāda savu prasījumu pamatotība. Proti, prasītājiem jāpierāda gan savu tiesību aizskāruma esība, gan aizskāruma kaitīgās sekas jeb kaitējuma apmērs, gan tas, ka šāds kaitējums radies Latvijas valsts prettiesiskas rīcības rezultātā.

Prasītāji nav pierādījuši apgalvojumu par viņu vēlmi realizēt subjektīvās tiesības privatizēt dzīvokli Nr. 8 /adrese/, un tādējādi nav pierādījuši tiem piemītošo tiesību aizskārumu.

[7.3.3] Tiesa, spriedumā norādot, ka pierādījumi lietā apstiprina, ka par strīdus dzīvokļa privatizāciju ir ticis saņemts /pers. E/ iesniegums, nav ievērojusi Civilprocesa likuma 97.panta trešo daļu, jo, pirmkārt, jau no paša tiesas atzinuma secināms, ka privatizācijas iesniegumu iesniegusi /pers. E/, nevis prasītāji, līdz ar to minētais nepierāda prasītāju vēlmi privatizēt īrēto dzīvokli. Otrkārt, tiesa nav vērtējusi apstākli, ka saskaņā ar likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 72.panta pirmo daļu tiesai bija piekritīgi ar dzīvojamo māju privatizāciju saistītie strīdi, līdz ar to prasītāju rīcībā bija tiesiskie līdzekļi savu tiesisko interešu aizsardzībai, kurus prasītāji neizmantoja. Prasītāji arī neizmantoja iespēju griezties prokuratūrā, lai prokurors veiktu pārbaudi.

Līdz ar to nav konstatējama tieša cēloņsakarība starp Ministru kabineta rīkojuma izdošanu un iespējamo prasītāju pamattiesību aizskārumu, jo

kaitējums ir radies pašu pieteicēju rīcības dēļ.

[7.4] Tiesa kļūdaini piemērojusi Civillikuma 5.pantu, nosakot kaitējuma atlīdzības apmēru, kā arī nepamatoti piemērojusi Civillikuma 1792.pantu.

Tā kā ir konstatējama prasītāju vēlme prasīt kaitējuma atlīdzinājumu saistībā ar valsts rīcību publisko tiesību jomā, arī kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanā būtu piemērojams Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums – normatīvais akts, kas nosaka kaitējuma atlīdzināšanu prasībās, kas izriet no administratīvi tiesiskajām attiecībām.

Tā kā prasītājiem nekad nav bijušas īpašuma tiesības uz strīdus dzīvokli, tad nav pamata piemērot Civillikuma 1792.pantu, jo prasītājiem nav radušies reāli zaudējumi, tas ir, faktiski esošs mantas samazinājums. Nekonstatējot faktisku mantas samazinājumu, tiesai bija jāvērtē, vai konkrētajā gadījumā pastāv objektīva zaudējumu rašanās iespējamība nākotnē, proti, vai pastāv sagaidāmās peļņas atrāvums (t.i., vai pastāv reāla iespēja, ka prasītāji būtu ieguvuši dzīvokli privatizācijas rezultātā).

Nav pamatots tiesas secinājums, ka prasītāji būtu saņēmuši peļņu no dzīvokļa pārdošanas, ja prettiesiskā rīcība nebūtu notikusi. Tas vien, ka likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" bija paredzētas tiesības īrniekam privatizēt īrēto dzīvokli, vēl neliecina par to, ka minētās tiesības tiešām tiktu realizētas. Jāņem vērā tas, ka visu šo laiku prasītājiem ir saglabājušās dzīvokļa lietošanas tiesības, kā arī tas, ka iespējamās dzīvokļa privatizācijas gaitā un tās procesa rezultātā rastos dažādi izdevumi (izdevumi par īpašumtiesību nostiprināšanu, nodokļu maksājumi, administratīvie izdevumi u.tml.).

[7.5] Tiesa arī kļūdījusies, piemērojot *Euro* ieviešanas kārtības likuma 4.panta otrajā daļā noteikto, proti, ka, sākot ar *euro* ieviešanas dienu, latos izteiktu iesākto, bet nepabeigto (neizpildīto) tiesisko instrumentu kopsummu konvertē *euro*, ievērojot Eiropas Savienības Padomes noteikto maiņas kursu un šā likuma 6.pantā noteiktos noapaļošanas principus.

Eiropas Savienības Padomes noteiktais maiņas kurss ir 0,702804 *euro* par 1 latu, līdz ar to dzīvokļa privatizācijai būtu nepieciešami 11 713,08 *euro*, nevis 11 689,44 *euro*, kā norādīts spriedumā.

[8] Par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 12.marta spriedumu arī prasītāji /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ iesnieguši kasācijas sūdzību, pārsūdzot spriedumu daļā, ar kuru prasība noraidīta, un norādot šādus argumentus.

[8.1] Tiesa ir nepamatoti piemērojusi Civillikuma 1792.pantu, kas noteic zaudējumu noteikšanas principus delikta gadījumā, kaut gan tiesai pēc analoģijas bija jāpiemēro Civillikuma 1791.pants.

Zaudējumu novērtēšanas laiks Civillikumā ir reglamentēts atšķirīgi atkarībā no pārkāptās saistības veida: delikta gadījumā (Civillikuma 1792.pants) – delikta izdarīšanas brīdis; līgumiskas saistības, kurai noteikts termiņš, pārkāpuma gadījumā (Civillikuma 1791.panta pirmais teikums) – ar saistības izpildes termiņa iestāšanos; līgumiskas saistības izpildes gadījumā, kurai nav noteikts termiņš (Civillikuma 1791.panta otrais teikums) – ar tiesas sprieduma taisīšanas brīdi.

Konkrētajā lietā pēc būtības ir runa par saistību, kuras ir radušās pēc likuma, pārkāpumu, nevis delikta vai līgumiskas saistības pārkāpumu. Zaudējumu nodarīšanas brīdis nav dzīvokļa atsavināšanas brīdis, jo valstij nebija pienākuma nodot dzīvokli prasītājiem privatizācijai tieši šajā brīdī (vai jau pirms tam). Šīm ar likumu nodibinātajām saistību tiesībām – privatizēt dzīvokli, nebija noteikts konkrēts izpildes termiņš. Līdz ar to pieļautā prettiesiskā rīcība ir klasificējama kā uz likuma pamata pastāvošas saistības, kurai nav noteikts izpildes termiņš, pārkāpums.

[8.2] Ne Civillikuma 1791.pants, ne 1792.pants tieši nenoteic, kurš brīdis ir atzīstams par šādas saistības pārkāpuma rezultātā nodarīto zaudējumu novērtēšanas brīdi. Pēc analoģijas ir piemērojams Civillikuma 1791.pants, jo pārkāptā saistība ir ievērojami līdzīgāka līgumiskas saistības, kurai nav noteikts izpildes termiņš, pārkāpumam nekā deliktam.

Pēc analoģijas ar Civillikuma 1791.panta otro teikumu zaudējumu novērtēšanas brīdis ir tiesas sprieduma taisīšanas brīdis. Taču zaudējumu aprēķināšana sprieduma taisīšanas brīdī pēc būtības nav iespējama, jo Civilprocesa likums noteic prasītājam pierādīšanas pienākumu un zaudējumi ir nosakāmi, ņemot vērā vērtējumu, kuram kā pierādījumam ir jābūt pieejamam atbildētājam un izvērtētam jau pirms sprieduma taisīšanas. Tādēļ, saprātīgi interpretējot Civillikuma 1791.pantu, secināms, ka ar tiesas sprieduma taisīšanas brīdi ir saprotams prasības pieteikuma iesniegšanas brīdis, kas ir vistuvākais brīdis tiesas sprieduma taisīšanas brīdim, uz kuru ir iespējama praktiska ar neterminētas saistības pārkāpumu nodarīto zaudējumu noteikšana.

[8.3] Turklāt prasītājiem nodarītais kaitējums izpaužas kā zaudēta iespēja būt par strīdus dzīvokļa īpašniekiem un dzīvot tajā ilgtermiņā, tas ir, gan 2001.gadā, gan 2007.gadā, gan 2011.gadā. Lai atlīdzība par kaitējumu būtu atzīstama par patiesu atlīdzību, prasītājiem, to saņemot, būtu jābūt iespējai iegūt savā īpašumā alternatīvu lietu tai, ko viņi ir zaudējuši prettiesiskās rīcības rezultātā.

[9] Latvijas valsts Tieslietu ministrijas personā iesniegusi paskaidrojumus par /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ kasācijas sūdzību, to uzskatot par nepamatotu. Savukārt /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ iesnieguši paskaidrojumus par Latvijas valsts Tieslietu ministrijas personā kasācijas sūdzību, vērtējot to kā nepamatotu.

Motīvu daļa

[10] Pārbaudījusi Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 12.marta sprieduma likumību, Augstākā tiesa atzīst, ka spriedums ir atceļams un tiesvedība lietā ir izbeidzama saskaņā ar Civilprocesa likuma 474.panta 3.punktu, kas noteic kasācijas instances tiesas tiesības atcelt spriedumu un izbeigt tiesvedību, ja otrās instances tiesa nav ievērojusi šā likuma 223.panta noteikumus.

[11] Civilprocesa likuma 223.pantā ir uzskaitīti apstākļi (pamati), kurus konstatējot, tiesai ir pienākums tiesvedību lietā izbeigt bez lietas izskatīšanas pēc būtības un sprieduma taisīšanas. Par nenovēršamu šķēršli lietas izskatīšanai pēc būtības šā panta 1.punktā ir noteikts tas, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 23.panta pirmo daļu (*visi civiltiesiskie strīdi ir pakļauti tiesai [..]*) un 127.panta pirmo daļu (*jebkura [..] persona var celt tiesā prasību, lai aizstāvētu savas aizskartās vai apstrīdētās civilās tiesības*) vispārējās jurisdikcijas tiesai prasības kārtībā ir pakļauti visi civiltiesiskie strīdi, proti, gadījumi, kad ir aizskartas vai apstrīdētas personas civilās tiesības. Tas nozīmē, ka civilprocesuālā kārtībā tiesa izskata tādus strīdus, kas radušies no civiltiesiska rakstura aizskārumiem. Jēdziens „civiltiesisks aizskārums" ir šaurāks par jēdzienu „cilvēka tiesību aizskārums". Cilvēka tiesības tiek aizsargātas arī kriminālprocesa un administratīvā procesa kārtībā. Personas pieteikumus, kuriem nav civiltiesiska strīda rakstura, tiesa izskata vienīgi tad, ja tas noteikts likumā (Civilprocesa likuma 23.panta trešā daļa).

Ar lietu pakļautību saprotams ne tikai lietu izskatīšanas kompetences sadalījums starp dažādām tiesību aizsardzības institūcijām, bet arī sadalījums starp jautājuma izskatīšanas procesuālajām kārtībām vienā un tajā pašā institūcijā – vispārējās jurisdikcijas tiesā.

[12] Līdz 2004.gada 31.janvārim lietas, kas rodas no administratīvi tiesiskajām attiecībām, izskatīja vispārējas jurisdikcijas tiesas Latvijas Civilprocesa kodeksa 22.-24.A nodaļas kārtībā, bet no 2004.gada 1.februāra – administratīvās tiesas Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

Arī likuma „Par tiesu varu" 5.pants „Tiesas spriešana civillietās" un 7.pants „Tiesas spriešana administratīvajās lietās" redakcijā, kas bija spēkā līdz

administratīvo tiesu izveidošanai, acīmredzami nodalīja tiesas spriešanu civillietās no tiesas spriešanas administratīvajās lietās, pie kurām piederēja personu sūdzības par valsts pārvaldes iestāžu un amatpersonu rīcību.

Tātad arī līdz administratīvo tiesu izveidošanai šīs lietas bija nodalītas no prasības kārtībā izskatāmajām lietām un to izskatīšanai bija paredzēta speciāla kārtība, kas nebija civilprocesuāla prasības tiesvedība.

[12.1] Tiesai ir rūpīgi jāizvērtē, vai radušies strīdi vispār attiecināmi uz tādiem, kas risināmi tiesā civilprocesuālā kārtībā. Šī jautājuma izšķiršanai gan senākā, gan mūsdienu juridiskajā literatūrā norādīts uz privāto un publisko tiesību dalījuma nozīmi.

Privāttiesiskas attiecības, kas izpaužas personu tiesībās un attiecīgos pienākumos, ir tad, kad viņas izceļas starp tiesībās vienlīdzīgām personām (pat, ja viena no viņām vai abas būtu juridiskās personas) un ja pie tam šīs attiecības nodibinātas viņu privātās interesēs. Turpretim publiski tiesiskas ir attiecības, kas noteiktas ar likumu, nevis privātu personu, bet valsts, resp. visas sabiedrības interesēs, kur pušu vienlīdzības vietā nostājas valsts vai sabiedriskas varas kundzība no vienas un personas padotība šai varai no otras puses (*sk. Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 152.lp.*).

Civiltiesības jeb privāttiesības ir tiesību daļa, kas regulē līdztiesīgu dalībnieku jeb subjektu savstarpējās attiecības. [..] Pretstatā civiltiesībām, kas noteic līdztiesīgu subjektu attiecības, publiskās tiesības regulē subordinācijas jeb pakļautības attiecības starp valsti vai valsts varas pilnvarām apveltītu subjektu un indivīdu (*sk. Balodis Kaspars. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 20., 21.lpp.*).

Jēdziens „publisko tiesību joma" kalpo arī, lai norobežotu publiski tiesisko strīdu izskatīšanu administratīvajā tiesvedībā no privāttiesisku strīdu izskatīšanas civiltiesiskajā tiesvedībā" (*sk. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta kopsēdes 2012.gada 1.jūnija lēmumu lietā Nr. SKA-235/2012 (A7033011/6)*).

Publiski tiesiskas attiecības ir visas tiesiskās attiecības starp valsts varas īstenotājiem un tiesiskās attiecības šo subjektu ietvaros, kā arī tiesiskās attiecības starp valsts varas īstenotāju un privātpersonu, ciktāl tajās izpaužas valsts vara. Jāuzsver, ka tiesisko attiecību nošķiršanā nav nozīmes tam, vai viens no subjektiem ir publisko tiesību subjekts, bet gan tam, vai tiesiskajā attiecībā vismaz viena puse īsteno valsts varu (*sk. Danovskis Edvīns. Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 47.lpp.*).

Atziņa, ka privatizācijas procesam ir publiski tiesisks raksturs, ir nostiprināts judikatūrā (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta kopsēdes 2014.gada 30.aprīļa spriedumu lietā Nr. SKA-17/2014 (A42659308)*).

[12.2] Līdz 2004.gada 1.februārim, kad spēkā stājās Administratīvā procesa likums, Ministru kabineta 1995.gada 13.jūnija noteikumi Nr. 154 „Administratīvo aktu procesa noteikumi" noteica administratīvo procesu iestādē (noteikumu 1.pants), bet iestādes kontrole tiesā tika veikta, pamatojoties uz Latvijas Civilprocesa kodeksa 24.A nodaļas normām, kas noteica rīcības un lēmumu loku, par kuriem personas var iesniegt sūdzības tiesā.

Šīs nodaļas normās administratīvā akta vai publisko tiesību jēdzieni nebija ietverti (*sk. Danovskis Edvīns. Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 41., 42.lpp.*).

Proti, Latvijas Civilprocesa kodeksa 24.A nodaļā ietvertā 239.[1]panta pirmā daļa paredzēja, ka fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības griezties tiesā ar sūdzību, ja tā uzskata, ka ar valsts pārvaldes vai pašvaldības institūcijas vai amatpersonas rīcību (lēmumu) aizskartas tās tiesības.

239.[1]panta otrās daļas 1.punkts noteica, ka par valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju un amatpersonu rīcību (lēmumu), ko var pārsūdzēt tiesā, uzskatāma koleģiāla vai vienpersoniska rīcība (lēmums), kuras rezultātā fiziskajai vai juridiskajai personai nelikumīgi liegtas iespējas pilnīgi vai daļēji realizēt tiesības, ko tai piešķir likums vai cits normatīvs akts.

Savukārt 239.[1]panta trešā daļa paredzēja izņēmumus: šajā nodaļā paredzētajā kārtībā nevar pārsūdzēt tiesā valsts pārvaldes vai pašvaldību institūciju vai amatpersonu rīcību, ja Latvijas Republikas likumi paredz citādu tās pārsūdzēšanas kārtību, kā arī valsts pārvaldes vai pašvaldību institūciju vai amatpersonu izdotos aktus, kuriem ir normatīvs raksturs.

Tātad tieši Latvijas Civilprocesa kodeksa 24.A nodaļas procesuālajā kārtībā bija jākonstatē, kādā veidā ar konkrētās iestādes darbību (vai bezdarbību) ir noticis individuāli noteiktas personas tiesību aizskārums.

Turklāt saskaņā ar Latvijas Civilprocesa kodeksa 239.[7]panta pirmo daļu personai bija tiesības prasīt ne tikai aizskaroša lēmuma vai rīcības atcelšanu, bet arī labvēlīga akta izdošanu vai rīcības izdarīšanu: ja tiesa atzīst pārsūdzēto rīcību (lēmumu) par prettiesisku, fiziskās vai juridiskās personas tiesības aizskarošu, tā taisa spriedumu par sūdzības pamatotību un attiecīgās valsts pārvaldes vai pašvaldības institūcijas vai amatpersonas pienākumu novērst pieļauto pārkāpumu.

No minētā izriet visai plašas personas tiesības griezties tiesā ar sūdzību par valsts institūciju rīcību, kas šai personai nelikumīgi liedz iespējas realizēt tās likumīgās tiesības, un panākt pilnvērtīgu savu tiesību aizskāruma novēršanu.

[13] Prasītāji ir cēluši prasību vispārējās jurisdikcijas tiesā civilprocesuālā kārtībā 2011.gada 11.maijā, prasības pamatā kā savu tiesību aizskārumu norādīdami valsts institūciju rīcību, nenododot ēku /adrese/, (lit. 1) privatizācijai, bet pārdodot to izsolē. Iespēja privatizēt šajā ēkā īrēto dzīvokli prasītājiem liegta, jo VAS „Valsts nekustamo īpašumu aģentūra" ar 1997.gada 14.oktobra lēmumu Nr. 612 mainīja ēkas juridisko statusu no dzīvojamās ēkas uz administratīvo ēku, kā rezultātā Ministru kabinets 1999.gada 6.oktobrī izdeva rīkojumu Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā", ar kuru atļāva strīdus ēku pārdot izsolē.

Lietas izskatīšanas gaitā prasītāji paskaidrojuši un pierādījuši, ka dzīvokļa Nr. 8 /adrese/, īrniece /pers. E/ bija iesniegusi iesniegumu par šī dzīvokļa privatizāciju, bet 1999.gada septembrī prasītāju ģimene saņēmusi Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas atbildi, kurā teikts, ka dzīvojamai mājai /adrese/, (lit. 1) ir piešķirts administratīvās ēkas statuss un tādēļ tā netiks nodota privatizācijai (*sk. lietas 179., 180. un īpaši 124., 181.lapu*).

Šādi apstākļi pilnībā atbilst Latvijas Civilprocesa kodeksa 239.[1]panta pirmās daļas un otrās daļas 1.punkta normu sastāvam.

[13.1] No lietas apstākļiem redzams, ka valsts institūciju rīcības pamatā ir bijis 1997.gada 14.oktobra lēmums valsts pārvaldes jomā (publisko tiesību jomā, īstenojot valsts varu) Nr. 612 „Par dzīvojamās ēkas statusa maiņu", ar kuru ēkas /adrese/, galvenais lietošanas veids mainīts no valsts dzīvojamās ēkas uz administratīvo ēku. Tieši ēkas administratīvā statusa dēļ Ministru kabinets uz ēku /adrese/, neattiecināja likumu „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju", bet to nodeva pārdošanai izsolē. Tātad izmaiņu izdarīšana ēkas statusā, neatkarīgi no tā, vai tādēļ prasītājiem tik tiešām juridiski zuda tiesības privatizēt dzīvokli, faktiski bija tā rīcība, ar kuru saistāms varbūtējais prasītāju tiesību aizskārums.

Minēto apstiprina arī pašu prasītāju prasības pieteikumā norādītais, ka Ministru kabineta 1999.gada 6.oktobra rīkojums Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā", ar kuru strīdus ēku atļauts pārdot izsolē, balstīts uz VAS „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra" 1997.gada 14.oktobra lēmuma Nr. 612 „Par dzīvojamās ēkas statusa maiņu".

Šāda rakstura lietu, kurās dzīvokļu īrnieki ir apstrīdējuši lēmumu par dzīvojamās ēkas statusa maiņu, jo tas liedz īrniekiem izmantot likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" paredzētās tiesības, pakļautību izskatīšanai tiesā Latvijas Civilprocesa kodeksa 24.A nodaļas kārtībā apstiprina tiesu prakse (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta paplašinātā sastāvā 2002.gada 30.oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-504/2002*).

Tāpat Ministru kabineta 1999.gada 6.oktobra rīkojums Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā" pēc būtības atbilda valsts

pārvaldes institūcijas lēmumam valsts pārvaldes jomā, kura rezultātā personām liegtas iespējas realizēt tiesības, ko tām piešķir likums – likums „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju". Turklāt tam nav normatīva rakstura.

Tomēr turpmākām diskusijām par to, vai šo rīkojumu /ģimenes uzvārds/varēja pārsūdzēt, konkrētās lietas ietvaros nav nozīmes divu iemeslu dēļ.

Pirmkārt, administratīvo tiesu praksē nostiprinājusies atziņa, ka prasījums atcelt nelabvēlīgu administratīvo aktu – lēmumu, ar kuru dzīvojamā māja nav nodota privatizācijai, un prasījums izdot labvēlīgu administratīvo aktu – uzlikt institūcijai pienākumu šo māju nodot privatizācijai, kopumā veido vienu prasījumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu; gadījumā, ja tiek pieņemts lēmums par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, iepriekš izdotais atteikums automātiski zaudē spēku (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 21.jūnija spriedumu lietā Nr. SKA-295/2007 (A42241805), 2008.gada 28.februāra spriedumu lietā Nr. SKA-44/2008 (A42267705)*).

Otrkārt un galvenokārt, dzīvokļa Nr. 8 /adrese/ īrniece /pers. E/ bija iesniegusi iesniegumu par šī dzīvokļa privatizāciju, bet 1999.gada septembrī saņēmusi Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas atteikumu ar pamatojumu, ka dzīvojamai mājai /adrese/, (lit. 1) ir piešķirts administratīvās ēkas statuss, kādēļ tā netiks nodota privatizācijai. Tas šajā laikā bija zināms arī prasītājiem, ko apliecina gan rakstveida pierādījumi lietā, gan prasītāju paskaidrojumi tiesas sēdē.

Lai gan prasītāji šo atbildi lietā nav iesnieguši, no prasītāju sniegtajām ziņām acīmredzams, ka šis akts ir pieņemts administratīvi tiesisko attiecību ietvaros, iestādei rīkojoties valsts pārvaldes jomā un norādot, ka prasītāji netiks pie konkrēta labuma. Tātad tas pēc būtības atbilst administratīva akta pazīmēm un vēl jo vairāk Latvijas Civilprocesa kodeksa 239.^{1}panta otrās daļas 1.punkta rīcības (lēmuma) pazīmēm.

Ievērojot minēto, prasītājiem vēlākais 1999.gada septembrī bija kļuvis zināms par viņu tiesību aizskārumu, proti, ka viņiem tiek liegta iespēja realizēt viņu ieskatā pastāvošās tiesības. Attiecīgi prasītāji savu tiesību aizsardzībai varēja iesniegt sūdzību Latvijas Civilprocesa kodeksa 24.A nodaļas kārtībā.

[13.2] /pers. E/ bija sākusi realizēt savas tiesības administratīvajā kārtībā, bet šo tiesību realizāciju pārtraukusi. Savukārt /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ savu tiesību realizāciju pārtraukuši vai nu vienlaikus ar /pers. E/, vai, visticamāk, to nemaz nebija uzsākuši.

Prasītāju arguments, ka viņiem bija tiesiskā paļāvība sagaidīt, ka kādā brīdī garā privatizācijas procesa ietvaros tiks pieņemts lēmums par mājas /adrese/, (lit. 1) nodošanu privatizācijai, un ka viņiem nevajadzēja jebkādā veidā izteikt vēlmi privatizēt dzīvokli līdz privatizācijas paziņojuma saņemšanai, nav pamatots, jo ar valsts pārvaldes iestādes atbildes vēstuli viņiem bija darīts zināms, ka privatizācijas process nenotiks un ka attiecīgi privatizācijas paziņojums nav gaidāms.

Prasītāji prasībā manipulē ar argumentiem un faktiem, lai radītu maldīgu priekšstatu, ka viņi neko nevarēja darīt savu tiesību aizsardzībai, kas neatbilst patiesībai. Subjektīvās publiskās tiesības pastāv tad, ja persona publisko tiesību jomā ir tiesīga savās interesēs prasīt no valsts noteiktu uzvedību (*sk. Paine F.J. Vācijas vispārīgās administratīvās tiesības. Vācijas Administratīvā procesa likums. Ceturtais pārstrādātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 74.lpp.*). Uzzinot, ka viņu tiesības ir aizskartas (un no iepriekšminētajiem pierādījumiem un prasītāju paskaidrojumiem redzams, ka viņi zināja par konkrētu tiesību aizskārumu), /ģimenes uzvārds/vajadzēja griezties likumā noteiktajā kārtībā šo tiesību aizsardzībai, izmantojot konkrētus tobrīd likumā paredzētus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, proti, iesniedzot sūdzību un prasot novērst pieļauto aizskārumu.

To, ka šāda rīcība bija iespējama un privātpersonām saprotama, apliecina vairākas citas dzīvokļu īrniekiem veiksmīgas administratīvo lietu tiesvedības, kurās īrnieki, kuriem sakarā ar dzīvojamās mājas statusa maiņu tika liegtas privatizācijas tiesības, apstrīdēja šo rīcību un panāca sev labvēlīgus spriedumus (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta paplašinātā sastāvā 2002.gada 30.oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-504/2002, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 21.jūnija spriedumu lietā Nr. SKA-295/2007 (A42241805), 2008.gada 28.februāra spriedumu lietā Nr. SKA?25/2008 (A42308105), 2008.gada 28.februāra spriedumu lietā Nr. SKA-44/2008 (A42267705)*).

[13.3] Latvijas Civilprocesa kodeksa 239.^{3}panta pirmā daļa noteica, ka sūdzību var iesniegt tiesā mēneša laikā no dienas, kad fiziskā vai juridiskā persona saņēmusi augstākas institūcijas vai amatpersonas atteikumu apmierināt sūdzību, vai no dienas, kad izbeidzas mēnesi ilgs termiņš pēc sūdzības iesniegšanas augstākai institūcijai vai amatpersonai, ja iesniedzējs uz to nav saņēmis atbildi. Saskaņā ar šī panta otro daļu gadījumos, kad likums nav noteicis sūdzības iepriekšēju ārpustiesas izskatīšanu, sūdzību var iesniegt tiesā mēneša laikā no dienas, kad persona uzzinājusi par attiecīgo valsts vai pašvaldības institūcijas vai amatpersonas rīcību (lēmumu), ja likumā nav noteikts cits sūdzības iesniegšanas termiņš.

Ja prasītāji būtu tiesības izlietojuši likumā noteiktajā termiņā, viņu tiesību aizsardzība varēja būt efektīva, jo tobrīd Ministru kabineta 1999.gada 6.oktobra rīkojums Nr. 466 „Par valsts nekustamās mantas pārdošanu Rīgā" vēl nebija pieņemts. Turklāt gadījumā, ja prasītāji būtu lūguši atjaunot nokavēto termiņu un šīs lūgums būtu apmierināts, jautājumu par prasītājiem labvēlīga administratīvā akta izdošanu nebija šķēršļu izskatīt vēl arī pēc tam, vismaz līdz 2001.gada 11.maija izsolei, jo strīdus īpašums joprojām piederēja valstij un nevienai citai personai vēl nebija radušās tiesības uz to.

Pēc likumā noteikto pārsūdzēšanas tiesību neizmantošanas likumā noteiktajā kārtībā un termiņā publisko tiesību jomā pieņemtie akti kļūst neapstrīdami un jautājums par valsts rīcības tiesiskumu, nenododot māju /adrese/, (lit. 1) privatizācijai, kas ir /ģimenes uzvārds/prasības pamatā, vairs nevar tikt pārbaudīts. Neapstrīdamu administratīvo aktu pārskatīšanu ierobežo tiesiskās stabilitātes princips (*sk. Danovskis Edvīns. Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 140.lpp.*).

Šādos apstākļos pats izsoles process 2001.gada 11.maijā un tās rezultāti vairs nekādi nevarēja ietekmēt prasītāju tiesību apjomu. Līdz ar to ne izsoles datums, ne ieguvēja īpašuma tiesību nostiprināšanas zemesgrāmatā datums nevar būt par procesuālā termiņa aprēķināšanas sākumu.

[13.4] Ņemot vērā minēto, Augstākā tiesa secina, ka starp pusēm nepastāv civiltiesiskas attiecības. Prasījums par kaitējuma atlīdzināšanu konkrētajā gadījumā nav pamatots ar civiltiesisku aizskārumu, bet gan ar valsts rīcību publisko tiesību jomā. Tā kā prasījums par kaitējuma atlīdzinājumu ir nesaraujami saistīts ar konkrētajām administratīvi tiesiskajām attiecībām, tad prasījums par kaitējuma atlīdzinājumu nav patstāvīgs prasījums un tas nav pārbaudāms tiesā civilprocesuālā prasības tiesvedības kārtībā. Tiesību savlaicīgas neizmantošanas dēļ vairs nav iespējama ar to saistītā administratīvā akta vai faktiskās rīcības pārsūdzība administratīvi procesuālajā kārtībā.

[14] No pārbaudāmā sprieduma redzams, ka apgabaltiesa atzinusi, ka pirmās instances tiesa prasības pieteikumu pieņēmusi kļūdaini, jo prasības pamatā esošie iebildumi pret valsts rīcību izriet no administratīvi procesuālajām attiecībām starp valsti un personām, ka prasītāji prasa atlīdzinājumu saistībā ar valsts rīcību publisko tiesību jomā un ka šāda jautājuma izskatīšana nav pakļauta vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Tomēr apelācijas instances tiesa prasību izskatījusi pēc būtības, pamatojot šādu rīcību ar Augstākās tiesas Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumos pausto atziņu, ka personas tiesību uz pieeju tiesai nodrošināšana ir būtiskāka par precīzu kompetences sadalījuma ievērošanu starp dažādām tiesām, ar procesuālās ekonomijas principu un ar Satversmes 92.panta pirmo teikumu.

[14.1] Likuma „Par tiesu varu" 1.panta ceturtā daļa noteic, ka katrai personai ir tiesības uz tiesas lietas iztiesāšanu likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā.

No minētā izriet, ka personai ir tiesības savas aizskartās, ierobežotās vai apstrīdētās tiesības aizstāvēt nevis tādā kārtībā, kādā tā vēlas, vai kādu tā subjektīvi uzskata par lietderīgāko, bet gan tādā kārtībā, kādu noteicis likumdevējs.

Apstāklis, ka pirmās instances tiesa prasību kļūdaini pieņēmusi, nenozīmē, ka apgabaltiesa var šo kļūdu akceptēt un likumdevēja noteikto kārtību neievērot, turpinot tai nepakļautas lietas izskatīšanu apelācijas instancē, jo īpaši pastāvot otras puses pastāvīgiem iebildumiem pret to. Nenoliedzami, ka gadījumā, kad konkrētais strīds nav pakļauts izskatīšanai tiesā civilprocesuālā prasības kārtībā, tiesnesim ir jāatsaka pieņemt prasības pieteikumu, kā to paredz Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 1.punkts. Taču likumdevējs ir likumā ietvēris skaidru regulējumu arī gadījumiem, kad tiesa ir kļūdījusies un pieņēmusi izskatīšanai lietu, kas tai nav pakļauta. Proti, tiesvedība tādā lietā jāizbeidz, vienalga, kādā tiesu instancē šī kļūda atklājusies, kā to noteic Civilprocesa likuma 223.panta 1.punkts, 440.pants un 474.panta 3.punkts.

[14.2] Apgabaltiesai nebija nekāda pamata spriedumu pamatot ar iepriekšminēto atsauci uz Augstākās tiesas Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumiem.

Pirmkārt, apgabaltiesa nav atsaukusies ne uz vienu konkrētu lēmumu.

Otrkārt, tiesa nav izvērtējusi, kādos faktiskos un tiesiskos apstākļos šāda atziņa izdarīta. Atbilstoši likuma „Par tiesu varu" 50.panta piektajai daļai Augstākās tiesas departamentu priekšsēdētāju sēdē izšķir tiesneša vai tiesas iesniegtu jautājumu par lietas pakļautību. Tātad tiek izšķirts jautājums par konkrētas lietas pakļautību, un no Augstākās tiesas Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumiem redzams, ka ir tikuši ņemti vērā konkrēto lietu apstākļi. Tā, piemēram, 2009.gada 10.marta lēmumā lietā Nr. SKA-170/2009 (AA42748509) konstatēts, ka, lai gan vispārīgi būtu pareizi vērsties vispārīgās jurisdikcijas tiesā, tomēr konkrētajā gadījumā ir spēkā stājies lēmums atteikt pieņemt prasības pieteikumu, kas ir šķērslis atkārtoti iesniegt prasības pieteikumu vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Arī tiesību literatūrā norādīts, ka priekšsēdētāju sēdes lēmums nav vispārsaistošs, tam ir juridiskas sekas vienīgi konkrētās lietas ietvaros (*sk. Danovskis Edvīns. Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 236.lpp.*).

Apgabaltiesa vispār nav analizējusi, kādi īpaši apstākļi ir tikuši konstatēti un izņēmuma gadījumā bijuši par pamatu secinājumam, ka konkrētajā lietā personas tiesību uz pieeju tiesai nodrošināšana ir būtiskāka par precīzu kompetences sadalījuma ievērošanu starp dažādām tiesām. Lai tiktu ievērota tiesiskā drošība un stabilitāte, šo secinājumu nevar vispārināt uz visām un jebkādām lietām, un jo īpaši ne gadījumā, kad termiņa nokavējuma dēļ personas vairs nevar īstenot sen zudušas tiesības ne administratīvajā tiesā, ne vispārējās jurisdikcijas tiesā, kā tas ir izskatāmajā lietā.

Šī iemesla dēļ tiesas atsauce uz procesuālās ekonomijas principu nav attaisnojama, jo nevar būt runas par procesuālo ekonomiju, izskatot pēc būtības lietu, kas vispār vairs tiesā nav izskatāma.

[14.3] Tāpat nav pamatota prasītāju un apgabaltiesas atsaukšanās uz Latvijas Republikas Satversmes 92.pantu.

Satversmes 92.panta pirmais teikums ietver vispārēju normu par personas tiesībām vērsties tiesā savu tiesību aizsardzībai, taču likumdevējs ir konkretizējis kārtību, kādā izskatāmi dažāda rakstura strīdi un bezstrīda jautājumi, tostarp noteicis šo jautājumu pakļautību dažādām iestādēm un tiesām. Satversmes 92.pantu nevar izmantot kā pamatu, lai šo kārtību apietu. /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/, laikus un pareizā kārtībā nerealizējot tiesības, šīs tiesības ir zaudējuši.

Satversmes 92.panta trešais teikums paredz, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. No minētās normas redzams, ka tās piemērošanai nepieciešams konstatēt nepamatotu tiesību aizskārumu, kura konstatēšanai, kā jau minēts, likumdevējs arī bija noteicis speciālu kārtību, kas bija jāievēro.

[14.4] Apgabaltiesas pieļautie procesuālo pakļautības normu pārkāpumi noveduši arī pie citām kļūdām. Tā, piemēram, pat gadījumā, ja izņēmuma kārtā tiesai būtu bijis pieļaujams pieņemt un izskatīt konkrēto lietu, konstatējot, ka pušu starpā pastāv administratīvi tiesiskas attiecības, tiesai nebija nekāda likumīga pamata piemērot tām civiltiesiskā saistību tiesību noilguma termiņu.

[15] Ievērojot visu iepriekšminēto, Augstākā tiesa atzīst, ka /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ prasības pamatā nav civiltiesiska strīda un lieta nav pakļauta izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā Civilprocesa likumā noteiktajā prasības kārtībā.

Apelācijas instances tiesa, izskatot pēc būtības prasītāju ierosināto strīdu, nepamatoti nav ņēmusi vērā Civilprocesa likuma 223.panta 1.punkta, 440.pantu normas, kas novedis pie lietas nepareizas izspriešanas. Līdz ar to spriedums atceļams un tiesvedība lietā izbeidzama atbilstoši Civilprocesa likuma 474.panta 3.punktam.

[16] Drošības naudu atmaksā, ja tiek apmierināta kasācijas sūdzība, kas nepārprotami izriet no Civilprocesa likuma 458.panta otrās daļas otrā teikuma. Tieslietu ministrijas kasācijas sūdzība ir pamatota, tādēļ, atceļot spriedumu, saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta otro daļu Tieslietu ministrijai ir atmaksājama drošības nauda – 284,57 *euro*. Savukārt /pers. B/, /pers. C/, /pers. D/ kasācijas sūdzība ir noraidāma un tai nav nekāda sakara ar sprieduma atcelšanu, tāpēc drošības nauda /pers. B/ nav atmaksājama.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu un 475.pantu, Augstākā tiesa

nosprieda:

atcelt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 12.marta spriedumu un izbeigt tiesvedību lietā /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ prasībā pret Latvijas valsti Tieslietu ministrijas personā par kaitējuma atlīdzības piedziņu.

Atmaksāt Tieslietu ministrijai drošības naudu 284,57 EUR (divi simti astoņdesmit četrus *euro* un 57 centus).

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese referente	(*paraksts*)	Z. Pētersone
Tiesnesis	(*paraksts*)	I. Bisters
Tiesnese	(*paraksts*)	A. Briede